

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

boek voor eenieder die geïnteresseerd is in de transculturele psychoanalyse en meer wil weten en begrijpen van de psychoanalytische ontwikkeling in Marokko en de Maghreb.

Literatuur

BENNANI, J. (1980). *Le corps suspect*. Parijs: Galilée.

BENNANI, J. & BRACONNIER, A. (2002). *Les temps des ados*. Casablanca: Le Fennec.

Noten

- 1 Naast onder meer de Duitsers Horst Kächele en Helmut Thomä, en Francis Shapiro, de uitvinder van de EMDR.
- 2 «Mourahaqqa» betekent «adolescentie», «irhaq» betekent letterlijk «aankomen of bereiken», en «mourahiq»: «diegene die aankomt bij de anderen, bij de anderen die al klaar zijn met hun gebed, en die dan vervolgens dat gebed in eenzaamheid moet doen, buiten de groep».

Het nut van de waanzin

Bespreking van

Richard Lucas (2009). *The psychotic wavelength — A psychoanalytic perspective for psychiatry*. The New Library of Psychoanalysis. Londen/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 48468 8, 335 pp., £ 22,99

LUDI VAN BOUWEL

Toegepast psychoanalytisch denken kan een vitale rol vervullen in de algemene psychiatrische omgang met de psychotische patiënt. Wanneer psychotische fenomenen evolueren naar een psychotische stoornis vormen ze vaak het meest extreme en moeilijke deel van het spectrum van het menselijk bestaan. Dit gaat gepaard met veel lijden, zowel voor de patiënt zelf en zijn familieleden als de hulpverleners rondom hem, die voor de zwaarste uitdagingen staan. Richard Lucas (1943–2008), Brits psy-

choanalyticus, was als zeer betrokken psychiater gedurende veertig jaar werkzaam met psychotische patiënten in de National Health Service (NHS). Aan het begin van zijn loopbaan had hij de kans te werken in een milieu waarin het psychoanalytisch denken voor de psychotische patiënt heel wat ruimte kreeg, met Bion, Rosenfeld, Sohn en Murray Jackson in zijn nabije omgeving. In het midden van de jaren tachtig leefde echter in de Britse psychiatrie het neokraepeliaanse denken weer op. Psychofarmaca kwamen meer en meer centraal te staan en psychotherapie gebeurde op een meer mechanistische manier (korter en zogenaamd minder kostbaar), met als gevolg een achteruitgang van de betekenisverlenende benadering van de psychose. Vanuit de klassiek psychoanalytische hoek zag men bovendien een zekere minachting ontstaan voor psychoanalytici die afweken van de traditionele norm van vijf sessies per week op de divan en een zogenaamd «verdunde» vorm van psychoanalyse toepasten wanneer ze in psychiatrische settings gingen werken. Het is in dit klimaat dat Richard Lucas consequent een lans brak voor een psychoanalytische benadering van de psychotische patiënt. Uit het voorwoord van het boek blijkt dat hij een beminnelijke, toegankelijke persoonlijkheid was die mede door zijn grote diploma-tieke capaciteiten respect afdwong. Het is te betreuren dat hij op het einde van zijn loopbaan ernstig ziek werd en niet meer de mogelijkheid had zijn ideeën verder op papier te zetten. Naast enkele artikelen over psychose is *The psychotic wavelength* zijn enige boek, postuum verschenen.

Tuning into the psychotic wavelength maakt de kern uit van het boek. Het theoretische kader dat we voor patiënten met een psychotische stoornis moeten hanteren verschilt van het kader dat we gebruiken voor neurotische of borderlinepatiënten. Ik zou het kunnen samenvatten in zes punten. Ten eerste, in de omgang met psychotische patiënten mogen we niet alleen terugvallen op het begrip en de empathie die we verworven hebben tijdens onze omgang met minder

gestoorde patiënten. We moeten een capaciteit ontwikkelen om ons af te stemmen op de psychotische golfengte om zo de moeilijkheden van onze patiënten te begrijpen. Ten tweede moeten we steeds denken in termen van twee aparte delen in de persoonlijkheid van onze patiënt, het psychotische en het niet-psychotische deel, waarbij we ons elk moment moeten afvragen met welk deel van zijn persoonlijkheid we te maken hebben. Ten derde moeten we steeds in ons hoofd hebben dat niet hallucinaties of waanideeën de frequentste symptomen van de psychose zijn maar wel ontkenning en rationalisatie (in psychiatrische termen noemt men dit vaak ten onrechte 'gebrek aan ziekte-inzicht'). Ten vierde, in de psychose komen de waanideeën in de plaats van dromen om iets meer van de onderliggende conflicten te begrijpen. Om deze conflicten te verstaan, is het de moeite waard de betekenis achter de wanen te ontcijferen. De dromen van psychotische patiënten, als ze al dromen, hebben eerder een evacuerende dan een mentaliserende functie en kunnen in de psychoanalytische betekenis van het woord geen echte dromen genoemd worden. Het vijfde punt benadrukt het belang van de tegenoverdracht in het werk met psychotische patiënten. De tegenoverdracht wordt door Lucas beschouwd als de 'via regia' tot de psychotische geest. Het is een van de belangrijkste en meest essentiële hefbomen om in contact te komen met de waanachtige inhoud en deze te begrijpen. Bij de psychotische patiënt bestaat de belangrijkste afweer tegen het bewustzijn van psychische pijn uit de opbouw van een waanwereld en uit projectieve identificatie. In tegenstelling tot wat bij dromen gebeurt, kunnen we onze patiënten met wanen niet vragen te associëren maar moeten we zelf voor hen de reconstructieve arbeid verrichten. Als zesde en laatste punt benadrukt Lucas de behoefte aan de opbouw van een ondersteunende omgeving rond de patiënt en zo nodig rond zijn familie. Psychoanalytici die vertrouwd zijn met het kleiniaanse en bioniaanse gedachtegoed

zullen weinig nieuws leren van dit boek. Toch vind ik het erg verdienstelijk. In de eerste plaats omdat het een verbinding legt tussen de psychiatrie en de psychoanalyse, twee disciplines die reeds in de tijd van Freud op gespannen voet met elkaar stonden en ook vandaag, zeker in de aanpak van psychose, nog weinig met elkaar gemeen lijken te hebben. Lucas slaagt erin een brug te bouwen. Een tweede reden is de toegankelijkheid waarmee het boek is geschreven. Dit maakt dat het geschikt is voor elke hulpverlener die met psychotische patiënten te maken heeft. Voor jonge psychiaters, psychologen, maar ook voor verpleegkundigen en maatschappelijk werkers is het boek van belang om de behandelingsdoelen te realiseren en het soms moeilijke maar erg zinvolle werk met hun psychotische patiënt een psychoanalytisch kader te bieden.

De vele gezichten van empathie

Bespreking van

Marc Hebbrecht & Ingrid Demuyne (red.) (2007). *Empathie — Hoeksteen of struikelblok in psychoanalytische psychotherapie*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
ISBN 978 90 441 2299 2, 132 pp., € 16,-

FRANS SCHALKWIJK

In Nederland fantaseren we graag over het idyllisch samengaan van de verschillende theoretische stromingen in de British Psychoanalytic Society. Inmiddels weet ik dat het daar ook niet ideaal is, en zo kunnen we onze met jaloezie gekleurde fantasie met een gerust hart verleggen naar Vlaanderen. De congresbundel *Empathie — Hoeksteen of struikelblok in psychoanalytische psychotherapie* is een schoolvoorbeeld van diversiteit. Marc Hebbrecht en Ingrid Demuyne redigeerden de lezingen van de jaarlijkse studie-